

בדת משה ויהודית, וחיוכם חמור ונורא כאמור, ולא כפי שסבורים רבים שחכמי דורנו חידשו מצוות או הלכות.

חכמי דורנו לא באו אלא להגדיר כיצד הדברים הכתובים בתורה מתבטאים בפועל, כמו שנאמר (דברים יז, ט): כי יפלא ממך דבר... ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימֵי־הם... ועשית ככל אשר ירוך – אין לך אלא שופט שבימך¹⁰⁰ (רש"י).

בסמכותם גם לתקן תקנות חדשות¹⁰¹, אך בהלכות אלו מדובר על דברים האסורים מאז ומעולם, כפי שיבואר בס"ד בפרקים הבאים.

אוצר החכמה

(מד) כתב בדרשות הר"ן (דרוש י"א): ובחרה התורה שתימסר הכרעת הספקות לחכמים ולא לנביאים, לסיבות רבות... ועוד שגלוי וידוע לפניו שהנבואה לא תהיה שופעת אלינו תמיד, אלא יגיע עת שיגרמו עוונתנו לחתום חזון ונביא, ואם הכרעת הספיקות תהיה לנביאים, מה נעשה בזמן שאין חזון נפרץ, אלא נשוטט לבקש את דבר ה' ולא נמצא, ולכן גזרה חכמתו שתימסר ההכרעה לכת החכמים, אשר לא סר ולא יסור, כמו שהבטיחנו על זה (דברים לא, כא): כי לא תשכה מפי זרעו.

(מה) כתב החכמת אדם (קב, א): כל בית דין שבעירו, יש להם דין כבית דין הגדול שיכולים לתקן תקנות, וכמו שמתוייבים לקיים תקנות חכמים שהתקינו לנו אנשי כנסת הגדולה תנאים ואמוראים, כך מחוייבים לקיים כל תקנות שהתקינו בי"ד או הקהל בעירם. וכן מבואר בש"ך יו"ד רי"ח סק"ג ובט"ו שם. וכן מבואר בהקדמת הרמב"ם לחבורו משנה תורה. ועוד מבואר שם, שחכמי הדור שנשמעים דבריהם בכל תפוצות ישראל, יש להם כח לתקן תקנות עבור כל ישראל. וכן כתב החזו"א בקובץ ענינים עמודים קצו קצו עיי"ש.

וכתב הגר"א (אבן שלמה יא, ו): ולפי שהדורות מתמעטין והולכין, והערב רב מתגברין, לפיכך הוצרכו חכמי הדורות בכל דור ודור לגזור גזירות וסייגים חדשים.

פרק ב

דת משה

הלכות הצניעות הנלמדות מן הפסוקים – תורה שבכתב, נקראות בשם 'דת משה'^א ואלו הן:

א. שער באשה ערוה (ברכות כד. כתובות עב. גיטין צ:).

ב. כל גוף האשה ערוה^ב, יוצאים מהכלל פניה ידיה ורגליה, שדינם תלוי במנהג הכשרות שבמקום^ג.

גם פחות מטפח נקרא ערוה^ד, ולא נאמר השיעור טפח אלא לגבי אמירת דברים שבקדושה בלבד^ה.

אוצר החכמה

(א) בגמרא מוכח דכל הלכות הצניעות הנלמדים מהפסוק הם בכלל דת משה לענין הפסד כתובה. ויש לדון לגבי האיסור 'לא יהיה כלי גבר על אשה' האם הוא בכלל דת משה לגבי הפסד כתובה, לפימ"ש"כ בספר החינוך (מצוה תקמב) בשם הרמב"ם דטעם האיסור הוא משום פריצות. וכן יש לדון לגבי האיסור 'בחוקותיהם לא תלכו' לפי המבואר בדברי מהרי"ק דהוא משום חוסר צניעות.

(ב) ברכות כד. רמב"ם הלכות ק"ש ג, טו.

(ג) ברכות כד. וחיודשי הרשב"א שם. ב"ח ומשנה ברורה בסימן עה. ועיין לקמן פרק טו סעיפים א – ד.

(ד) כן מוכח בדברי הגמרא (ברכות כד.): אמר ר' יצחק טפח באשה ערוה, ומקשה הגמרא: אילימא לאיסתכולי בה [אם תאמר שהשיעור טפח נאמר לגבי איסור הסתכלות], והאמר רב ששת כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף. כלומר, בדבריו של רב ששת נתחדשו שני דברים, א' דגם מקומות המגולים אסורים בהסתכלות. ב' דהאיסור הוא גם בפחות מטפח. ומתרצת הגמרא: אלא לאשתו ולקריאת שמע. וקשה דהרי מקומות המגולים כאצבע קטנה אסורים רק בהסתכלות והתבוננות, ומקומות המכוסים אסורים גם בראיה בעלמא (כדלהלן פרק ה), וכשאמר רב ששת אצבע קטנה לא אסר אלא הסתכלות והתבוננות, ואם כן למה לא תירצה הגמרא דהשיעור טפח נאמר לגבי ראייה בעלמא המתרת באצבע קטנה, אלא מוכח דהאיסור ראייה בעלמא במקומות המכוסים חל גם על פחות מטפח, ובכלל זה חובת הכיסוי, ולא נאמר השיעור טפח אלא לגבי ק"ש בלבד. ועיין חזו"א או"ח טו, ז. וכן משמע בלשון הרמב"ם הנ"ל "וכל גוף האשה ערוה, לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא קורא, אפילו אשתו, ואם היה מגולה טפח מגופה לא יקרא כנגדו".

(ה) וגם לגבי אמירת דברים שבקדושה נחלקו הפוסקים, יש אומרים דכל השיעור טפח נאמר רק לגבי בעלת, אבל לאחרים אסור גם כנגד פחות מטפח, ויש חולקים (שו"ע או"ח עה, א).

- ג. שוק באשה ערוה (ברכות כד.).
- ד. קול באשה ערוה¹ (ברכות כד.).
- ה. לא יהיה כלי גבר על אשה, כי תועבת ה' כל עושה אלה (דברים כב, ה.).
- ו. ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח, ג.).
- ז. איסור יחוד².
- ח. איסור נגיעה ונתינת יד לאשה, שנאמר: לא תקרבו³ (ויקרא יח, ו.).

(ו) החיי אדם (ד, א) כתב דאיסור אמירת דברים שבקדושה כנגד 'קול באשה' הוא מדרבנן. ונראה דדבריו לא נאמרו אלא לגבי אמירת דברים שבקדושה מטעם המבואר שם, אבל איסור שמיעת הקול וכן האיסור על האשה להשמיע את קולה בנוכחות גברים הוא דאורייתא, שהוא דרך פריצות, כמבואר בניטין צ: שהמדברת עם כל אדם מצוה מן התורה לגרשה. ועור דגם לגבי שער באשה ערוה כתב הח"א שם דאיסור אמירת דברים שבקדושה הוא מדרבנן, ובוראי שהאיסור על האשה לצאת בפריעת הראש הוא מדאורייתא כמבואר להדיא בכתובות עב. שהוא דת משה.

(ז) כן מבואר במשנה למלך (סוטה פ"ב) ובפתחי תשובה (אה"ע קטו, יא) דאיסור יחוד הוא בכלל דת משה.

(ח) ראה להלן פרק ו סעיפים ה ו.

פרק ג

דת יהודית

הלכות הצניעות הנלמדות מן המשנה והגמרא – תורה שבעל פה, נקראות בשם 'דת יהודית'² (והעוברת על אחת מהן נקראת בשם 'עוברת על דת יהודית') ואלו הן:

- א. היוצאת בכיסוי הראש בלתי מושלם³ (כתובות עב.).
אוצר החכמה
- ב. אינה נזהרת כראוי מגילוי זרועותיה⁴ (שם).

(א) הנה בבאור המושג 'דת יהודית' ישנה סתירה גדולה בדברי הראשונים, שכתחילה פירשו את ענין דת יהודית 'מנהגי צניעות שנהגו בהן בנות ישראל' (רש"י, רמב"ם שו"ע), או: דבר שאין בו איסור אלא שהנשים נוהגות בו דרך צניעות (תוספות רי"ד), או: מנהגים הנהוגים באומה מצד צניעות להיות בנות ישראל יתירות במידת צניעות על כל שאר נשים (מאירי). ומאידך, **בבאור ענין** טוהה ורד כנגד פניה מבואר בכל הראשונים שהוא פריצות ועזות מצח (תוספות, שיטמ"ק בשם רש"י, תוספות רי"ד, מאירי, רמב"ם ושולחן ערוך ועוד). והנראה בזה דבעוברת על דת יהודית נכלל כל הנהגה שאינה הולמת את בת ישראל, וכו' שני חלקים. א' הנהגות פריצות, והן רוב ההנהגות השנויות במשנה, כגון טוהה בשוק ומראה זרועותיה לבני אדם, וטוהה ורד כנגד פניה, ומשחקת עם הבחורים, והקולנית, שכל אלו הן הנהגות פריצות, וכלשון הרמב"ם (אישות כד, יב): כדרך שעושות הגויות הפרוצות, ולכן נקרא שמן דת יהודית. והנהגות אלו אסורות מראורייתא משום לפני עיור לא תתן מכשול כמבואר בפרק א, וכן מבואר במנחת שלמה (ח"ג ק"ג טו). וכן מפורש בגיטין צ: שהטוהה בשוק מצוה מן התורה לגרשה. והטעם שאינו כלול בדת משה הוא מפני שדברים אלו אינם כתובים מפורש בפסוק, וכמבואר בכתובות כב. שהתורה כתבה רק את כללי הדברים ולא הוצרכה לכתוב את הפרטים המובנים בסברא.

והחלק השני הכלול בדת יהודית הוא הנהגות והידורים אשר נהגו בהן בנות ישראל להחמיר יותר משורת הדין, כגון המנהג שנתנו לשים כיסוי נוסף על הראש, וגם על סטייה קלה מדרכי הצניעות תצא בלא כתובה. וכ"כ הרמב"ן והרשב"א (גיטין פט.): הואיל ולא נהגה כמנהג הצנועות.

וכן מבואר בפירוש המשניות להרמב"ם שכתב: וכל כיוצא בזה מן הפריצות ומעוט הצניעות. מכפילות הלשון מבואר דשני ענינים כלולים בדת יהודית. א' הנהגות פריצות, ב' סטייה קלה מדרכי הצניעות. (וכן ברמב"ם (אישות כד, יב) לגבי שני כיסויים כתב 'זאין עליה רדיר בכל הנשים' ואילו לגבי טוהה בשוק כתב 'כדרך הגויות הפרוצות') וגם משמע בדבריו שגם כלפי החלק של 'סטייה קלה' הוא לאו דוקא חובת שני כיסויים השנויה במשנה, אלא כל סטייה קלה מדרכי הצניעות היא בכלל עוברת על דת יהודית. וראה להלן פרק כז הערה כט.

(ב) ראה לקמן פרק יז סעיף ט ובהערה שם.

(ג) לשון המשנה 'טוה בשוק', דהיינו שבשביל מלאכת הטויה [יצירת החוטים] יש צורך בהגבהת הידים, ולפיכך

ג. הטוה ורד כנגד פניה (שם). ושני פירושים נאמרו בדבר :

1) הטוה צמר אדום כנגד פניה כדי שיאדימו פניה (שיטה מקובצת בשם רש"י והריטב"א).
 אֹצֵר הַחֲכֵמָה

2) הנותנת ורד או הדס או רימון וכיוצא בזה, בגבות עיניה או על לחייה (פירוש המשניות להרמב"ם).

והלכה כדברי שניהם⁷ (חלקת מחוקק אה"ע קטו, י).

כלומר, גם אשה המכוסה מכף רגל ועד ראש, אם גורמת בהופעתה שיזונו עיני אחרים ממנה או מתכשיטיה⁸, דינה כעוברת על דת יהודית.

ד. המדברת עם כל אדם (שם). ושני פירושים נאמרו בדבר :

1) דיבור בשחוק.

2) דברי בטלה או אריכות יתירה.

ה. היוצאת וצדדיה פרומים (גיטין ז:). דהיינו - קרוע במקום שאמור להיות תפור (הערוך ערך פרם).

ו. הרוחצת במקום שבני אדם רוחצים, או נכנסת לעיניהם 'לאחר יציאתן' כשהן לובשין בגדיהם (גיטין ז:).

ז. האוכלת בשוק⁹ (גיטין פט).

העושה מלאכה זו בשוק, הרי היא בכלל עוברת על דת יהודית. וכתב הרשב"א דהוא הדין אם הרימה ידיה מחמת כעס וקטטה ונתגלו מזרועותיה (שו"ת הרשב"א ח"א תקע"א, ב"ש אה"ע קטו, יד).

ד) וכן בספר הערוך פירש כשני הפירושים. במקום אחד פירש ורד מלשון שושנה, ובמקום אחר פירש: צמר אדום קורים אותו 'ורדא', וזו האשה אם טוה ורד בשוק שהוא צמר אדום כדי להראות פניה כנגדו שנופל ויהורו על פניה, הרי זו עזות מצח ופריצות. עכ"ל.

ה) לשון הרשב"א שם. וראה רש"י ברכות כ. ד"ה לזון.

ו) גמרא ושיטמ"ק שם, שו"ע אה"ע קטו – ד וב"ש וח"מ שם. וראה פרק ז סעיפים ב- ו.

ח. המניקה את בנה בשוק¹ (שם).

ט. לבה גס בעבריה (תוספתא סוטה פרק ה' ה').

י. ההולכת ברשות הרבים בצורה קולנית². ובכלל זה כל פעולה או לבוש הגורם לתשומת לב האנשים.

יא. הלוכשת בגד אדום³ (ברכות כ. שולחן ערוך יו"ד קעח, א).

כלומר, ישנם שני סוגי בגדים האסורים בלבישה, א' בגד שאינו מכסה את הגוף כראוי ובשלמות, ב' שהבגד בעצמו גורם למשיכת העין.

יב. כתב הרמב"ם: וכל כיוצא בזה מן הפריצות ומעוט הצניעות (פירוש המשניות כתובות פ"ז מ"ד).

כלומר, כל הנהגות חוסר הצניעות למיניהן אף שאינן מפורשות במשנה, הרי הן אסורות משום דת יהודית.

וכן כל אופני הפריצות המשתנים מזמן לזמן, כגון בגדים צרים וקצרים וכיסויי ראש הגורמים למשיכת העין, הרי כולם אסורים משום דת יהודית⁴.

(ז) רז"ל הגמרא: אכלה בשוק, הניקה בנה בשוק, ר' מאיר אומר תצא בלא כתובה, וחכמים אומרים לא תצא. וכתבו הרמב"ן והרשב"א (גיטין פט.). והריטב"א (כתובות עב.). ועוד, ראם החרה בה שתפסיד כתובתה, מפשרת כתובתה לדברי הכל.

פרטי דינים יבוארו להלן פרק ד הערה כח.

(ח) ואפילו לא נתגלה מגופה, כמו אוכלת בשוק.

(ט) סעיף זה אינו מוזכר לגבי הפסד הכתובה, אלא שבאופנים אלו חלים עליה דיני סוטה. כמבואר במדרש רבה (במדבר ט, יב) ובמדרש תנחומא (נשא ב): דרך בנות ישראל, לא קולניות ולא מהלכות רגל רמה (ראה פרק ד הערה כב), ולא פרוצות בשחוק. אדם זה שרואה את אשתו קולנית או מהלכת רגל רמה או פרוצה בשחוק, עליו נאמר 'ועבר עלי רוח קנאה וקנא את אשתו'.

(י) בדברי מהרי"ק מבואר, כי בבגד אדום נכלל שני סוגי פריצות. א' הוא בגד שחץ וגאווה. ב' איסורו לנשים חמור יותר שהוא מביא לדבר עבירה.

(יא) מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (מכתב א) ומרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (במכתבו שבתחילת הספר) ומרן הגר"ש

יג. מפרק זה למדנו את יסודות הצניעות.

הפריצות נחלקת לשמונה חלקים. המישה מהם שייכים גם באנשים, אולם אצל הנשים הדבר מקיף יותר וחמור יותר, ואלו הן:

(1) כסוי שאינו מושלם²⁷ (סעיפים א, ב, ה).

(2) תלבושת גסה ורעשנית²⁸ (סעיף יא).

(3) הנהגה או תלבושת זולה ומבוזה, המביאה לידי קלות ראש²⁹ (סעיפים ז, ח).

(4) ריבוי שיחה בין גברים ונשים³⁰ (סעיף ד).

(5) קירוב הדעת בין גברים לנשים³¹ (סעיפים ד, ט).

ושלושה מהם נאסרו על הנשים בלבד ואלו הן:

(1) תלבושת או תכשיטים המושכים את עין הגברים (סעיפים ג, יא).

(2) הנהגה המושכת את עין הגברים (סעיפים ו, י).

סיכום

וזאנר שליטי"א (מאמרים ב- ט) ומרן הגר"ע קרליץ שליטי"א (מכתב יב).

(יב) גם האיש מצווה בזה, כמבואר בשולחן ערוך או"ח סימנים ב' ג', שנאמר והצנע לכת עם אלוך (וראה להלן פרק כד סעיפים יד- יז). אולם באשה הדבר חמור ביותר, כמבואר בגמרא (ברכות כד.) טפח באשה ערוה, וגם יוצאת בלא כתובה (כתובות עב.) וגם עוברת באיסור לפני עור לא תתן מכשול (ריקרא יט). ומחובתה לכסות גם מקומות שאין האיש צריך לכסותם, ככתוב 'ופרע את ראש האשה'

(יג) גם האיש מצווה בזה, כמבואר בסנהדרין עד: וברש"י, שדרך ישראל להיות רצופות מנעליהם שחורות [ערקתא דמסאנא] שהוא דרך צניעות והכנעה, ואם גזרה המלכות לשנות מנהג זה, יהרג ואל יעבור. וכ"כ הש"ך (יו"ד קעח, ג) דגם לאנשים נאסר לבישת בגד אדום שהוא דרך גאוה. אולם באשה הדבר חמור ביותר, כמו שנאמר (ישעיהו ג, טז): יען כי גבהו בנות ציון וכו', וכן מבואר במדרש (ראה לעיל פרק א, ב) שבמהלך יצירת האשה נטבע בה שלא תהיה קולנית וקנתנית וצייתנית.

(יד) גם האיש מצווה בזה, כמבואר בקידושין ז: ובשו"ע: האוכל בשוק דומה לכלב ופסול לערות. אולם באשה הדבר חמור ביותר, שעצם הנהגת קלילות יכולה להביא לידי מכשולות ר"ל. ולכן האוכלת בשוק תצא בלא כתובה. (טו) גם האיש הוזהר על כך, וכדברי המשנה (אבות א, ה): אל תרבה שיחה עם האשה. אולם אצל האשה הדבר חמור יותר, ודינה כעוברת על דת יהודית.

(טז) גם האיש הוזהר על כך, וכדברי השולחן ערוך (אה"ע כא, א): יתרחק מן הנשים מאוד מאוד. אולם אצל האשה הדבר חמור יותר, ודינה כעוברת על דת יהודית.

3) הנהגה רעשנית (סעיף י).

הצניעות כוללת (במקביל להני"ל) :

- 1) כיסוי מושלם.
- 2) תלבושת ותכשיטים שאינם מושכים עין.
- 3) הנהגה עדינה ושקטה.
- 4) הנהגה מכובדת .
- 5) שמירת מרחק בין גברים לנשים.
- 6) כל כבודה בת מלך פנימה (פרק ד).

ד. איסור 'משיכת עין' כולל כל בגד או תכשיט הגורם למשיכת עין האנשים, אף שאינו משונה וחריג. ומושג זה אינו נתפס בהבנת הנשים כלל וכלל", לפיכך עליהן ללמוד הלכות כשרות הלבוש לפרטיהן.

אוצר החכמה

(יז) וגם הגברים אינם יכולים לקבוע את פרטי ההלכות לפי פברותיהם, וכדברי חז"ל (במדבר רבה כא, ב) : כשם שפרצופיהם אינם שוים כך אין דיעותיהם שוות.

שער שני

אוצר החכמה

דרכה של תורה

דרכי הנהגת האשה

00000

פרק ד	כל כבודה בת מלך פנימה
פרק ה	הפרדה
פרק ו	לא תקרבו
פרק ז	אל תרבה שיחה עם האשה
פרק ח	קרובי משפחה

פרק ד

כל כבודה בת מלך פנימה

א. שבת גדול הוא לבת ישראל הממעטת להסתובב ברשות הרבים שלא לצורך. ואמר החכם והוא כבודה ותפארתה, כמו שנאמר (תהלים מה, יד): כל כבודה בת מלך פנימה, ונאמר (ישעיה מד, י): תפארת אדם לשבת בית – זו האשה (תרגום ומפרשים).
אה"ח 1234567

ב. הנהגה זו יש בה משום מידת הצניעות, ובה נשתבחו האמהות הקרושות, כמו שנאמר (בראשית יח, ט): ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל – צנועה היא (רש"י), ונאמר (שופטים ה, כד): מנשים באהל תבורך – אלו שרה רבקה רחל ולאה (רש"י).

ג. חז"ל הפליגו בגודל מעלת המצוה ושכרה, וכה נאמר בתנא דבי אליהו (רבה יח, יח): 'אשתך כגפן פוריה' - אשתך תהא כגפן העושה פירות ולא כגפן שאינה עושה פירות. אימתי? 'בירכתי ביתך' – כל זמן שאשתך תהא בירכתי ביתך. 'בניך כשתילי זיתים' – בניה דומים לזית... מהם בעלי מקרא, מהם בעלי משנה, מהם בעלי תלמוד, מהם בעלי משא ומתן, מהם חכמים, מהם נבונים יודעי כל דבר בעתו.

עוד נאמר במדרש (תנחומא וישלח ו): אמר רבי יוסי, כשהאשה מצנעת את עצמה בתוך הבית, ראויה היא להנשא לכהן גדול ותעמיד ממנו כהנים גדולים. שנאמר 'כל כבודה בת מלך פנימה' – אם תכבד עצמה בתוך הבית, 'ממשבצות זהב לבושה' – תנשא למי שכתוב בו 'ועשית משבצות זהב' – אלו חושן ואפוד.

ד. ארבעה טעמים נאמרו במצוה זו ואלו הן:

(1) שלא יסתכלו בה אנשים (מדרש תנחומא שם ה).

(2) שלא תגרום תקלה לעצמה (שם).

(3) כבודה של בת ישראל – בת מלך לשבת בביתה*.

(א) וכה דברי הרמב"ם (אישות יג, יא): גנאי הוא לאשה שתהא יוצאה תמיד פעם בחוץ פעם ברחובות, ויש לבעל למנוע את אשתו מזה... שאין ידפי לאשה אלא לישב בזוית ביתה, שכך כתוב כל כבודה בת מלך פנימה.

4) האשה דומה לשכינה² הנסתרת בקודש הקדשים³.

ה. השולחן ערוך מגדיר את המצוה בלשונו וזהב וכה דבריו (אה"ע עג, א):

ואשה לא תרגיל עצמה לצאת הרבה, שאין יופי לאשה אלא לישיב בזוית ביתה.

כלומר, האיסור הוא לא עצם היציאה לרשות הרבים, אלא ההרגל באופן כללי לצאת ללא הגבלה. מידת היצאנות הינה מידה מגונה לאשה ולבת. וכדברי המדרש (בראשית רבה יח, ב): שלא תהא פרסנית⁴.

ו. היוצאת לצורך פרנסת ביתה, הרי זו משובחת, כמו שנאמר (משלי לא, כד): סדין עשתה ותמכור. אך לצאת למטרת ריוח מועט [בלתי משמעותי] אין זה מכבודה.

(ב) וכ"כ התומר דבורה (פרק ט): והנה האדם שלא נשא אשה אין עמו שכינה כלל, כי עיקר שכינה לאדם מצד הנקבה. ולכן איש ואשה שזכו שכינה שרויה ביניהם (סוטה יז.). ורב יוסף כשהיה קם לכבוד אמו היה אומר 'אקום לכבוד השכינה שבאה' (קידושין לא:). וראה להלן פרק כג הערה יז.

(ג) וכה דברי הוזהר הקדוש (שמות קעא. מתורגם): האשה דומה לשכינה, מה השכינה נסתרת בקודש הקדשים, אף אשה לא תצא מפתח ביתה ולהרץ.

(ד) וגם אשה היוצאת כמה פעמים במשך היום, אינה מכונה בתואר יצאנית עד שתצא פעמים נוספות שלא לצורך. [ואף שממילא מצויה היא ברחוב לצורך, אין לה לצאת שלא לצורך, כשם שהמרבית עם גברים לצורך אסורה להאריך יותר מכפי הצורך. ואף שבזמנינו ישנן נשים רבות ברחובות, מ"מ הנסיון של שמירת העיניים אינו פחות מכבודות הקורמים].

וכפי המבואר בדברי הרמב"ם והטור ושולחן ערוך, מיעוט היציאה אינה סגולה נפלאה בלבד, או מעלת האמהות הקדושות, אלא כל אחת מישראל מצווה במצות 'כל כבודה' ומצוה זו נזכרה בתורה פעמים רבות כדלהלן הערה יא. ובמצוה זו ישנה תועלת גדולה להחזרת מידת הצניעות בלב בנותינו בצורה קלה מאוד. ואין המכוון למונען מטוילים שאינם מיותרים, אלא יש ללמדן באופן כללי את מצות כל כבודה וגדל מעלתה, וללמדן כיצד לקיים את המצוה באופן מעשי בצורה קלה ומרווחת. ולכן ראוי להנהיג שהבנות תעשינה את כל מלאכות הבית, והעבודות שמתוץ לבית כהורקת פחי האשפה, שליחויות וכדו', תיעשנה ע"י הבנים, באופן שאין חשש לכיטול תורה ולפגם בקדושת עיניהם, ובאופן שאינם מרגישים גנאי בדבר [ואף שהיה מן הראוי לחנך הבנות על תוספת מעלת כבוד התורה, הרי בודאי שמצות כל כבודה קודמת לתוספת כבוד התורה, שהרי זו עיקר דרגת האשה ומעלתה העליונה (מהר"ל). וכן הורה הגר"מ גרוס שליט"א ועוד]. וכן יש ללמדן להעדיף לערוך את הקניות במקומות ובזמנים שקטים, וכן לא לעמוד ליד פתחי בתי הכנסת בעת יציאת הגברים. וקיום מצות כל כבודה בהבנה, מביאה לידי קיום כל ענייני הצניעות ברגש פנימי בהבנה ובשמחה. ובלבד שהחינוך על מיעוט היציאה יהא בצורה שמחה וקלה ומרווחת. וראה להלן פרק לא הערה סו.

והשולח את אשתו לשוק לשם מטרה זו, אינו רואה סימן ברכה בריוח זה" (פסחים ג:).

[ארוחת 1234567](#)

ז. המוליכה את בניה לבית רבן, הרי זו משובחת. ונוטלת חלק בזכות התורה.

ח. כל אשה יש לה ללכת לבקר את הוריה, ולבית האבל ולבית המשתה, לגמול

חסד לרעותיה או לקרובותיה, כדי שיבואו הם לה" (רמב"ם אישות יג, יא).
[אוצר החכמה](#)

ט. בזמנינו נוהגות בנות ישראל לצאת לצורך פרנסה, למודים ועוד, וכאמור, אין

(ה) וכה דברי הגמרא: תנו רבנן המצפה לשכר אשתו [כגון שנוטלת מאזניים בירה ומהלכת בשוק להשכיר לכל הצריך, דשכר מועט הוא ומתבזה אשתו על כך. רש"י] אינו רואה סימן ברכה לעולם [ומה שידויה במקום זה יפסיד במקום אחר. משנה ברורה רנא, ב] אבל המייצרת מאזניים ומוכרת בשוק, הכתוב משתבח בה ככתוב 'סדין עשתה ותמכור' (פסחים ג:). וכ"כ הר"ן (קידושין יב: מדפי הר"ף) שבארץ ישראל היו הנשים עוסקות במשא ומתן ובעליהן היו עוסקים בתורה. וכן היה המנהג בזמן הראשונים (ש"ך חו"מ צו, ט). אמנם בעל הטורים (חו"מ סו"ס צו) מזכיר לשבח את אותן שאינן יוצאות למשא ומתן. ואלו ואלו לשם שמים נתכוונו. ובלבד שהכל היא בצניעות בין בלבוש בין בהנהגה שלא יצא שרן בהפסדן. וראה להלן פרק ז סעיפים כ – כו.

(ו) וכה דברי הגמרא (ברכות יו. סוטה כא:): נשים במאי קוזיין, באקרוי בנייהו לבי כנישתא, ונטרן לגבריהו עד דאתו מבי מירשא [נשים במה הן זוכות בזכות התורה להנצל מן היסורין ולהיותן בטוחות ושמורות מכל סכנה, בשכר שטורחות בבעליהן ובבניהן שיעסקו בתורה, ומביאות את בניהן לבית התלמוד לקרא מקרא ולשנות משנה, וממתינות על בעליהן שיצאו לעיר אחרת ללמוד תורה. ובשכר זה הן נוטלות חלק בזכות לימוד התורה (ע"פ רש"י)]. אמנם בקידושין ל. מסופר שהאמוראים [האבות] היו מחבבים את מצוות ולימדתם אותם את בניכם' והודעתם לבניך ולבני בניך' והיו מזדרזים להביא יום יום את בניהם ובני בניהם לבית רבן.

(ז) וכה דברי הרמב"ם (אישות יג, יא): כל אשה יש לה לצאת ולילך לבית אביה לבקר, ולבית האבל ולבית המשתה לגמול חסד לרעותיה או לקרובותיה כדי שיבואו הם לה, שאינה בבית הסוהר עד שלא תצא ולא תבוא. אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה תמיד פעם בחוץ פעם ברחובות. ויש לבעל למנוע אשתו מזה, ולא יניחנה אלא כמו פעם בחודש או פעמיים בחודש לפי הצורך, שאין יופי לאשה אלא לישוב בזוית ביתה, שכך נאמר כל כבודה בת מלך פנימה.

ובהמשך רבריו (הלכה יד) משמע דהשיעור של פעם ופעמיים בחודש לא נאמר אלא לגבי הליכה לבית אביה ולבית המשתה [ולא בא למעט שאר האופנים]. ומקור הדברים בכתובות עב. במשנה ובגמרא. ורבים טועים בהבנת דברי הרמב"ם 'שאינה בבית הסוהר' שעל האשה להרגיש בנוח לצאת מביתה ככל שתחפוץ, אמנם המעיין ברבריו (שם) ובהלכה יג) יראה שהרמב"ם לא בא אלא להתיר יציאה לצורך. ומקור הדברים בנוסח המשנה והגמרא (שם): המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה יוציא ויתן כתובה 'מפני שנועל בפניה'.

(ח) וצ"ב מדוע לא התיר משום עצם מצות שמחת חתן וכלה, וראה להלן סעיף יא.

בכך שום חסרון במצות 'כל כבודה', וגם בזמן הגמרא היו רבות רגילות בכך^ט, וגם האמהות הקדושות היו יוצאות לצורך. אולם גם בזמנינו לפעמים כשמזדמנת אפשרות בצורה קלה ומרווחת להימנע מיציאה לרשות הרבים, הרי זו זכות גדולה.

אוצר החכמה!

י. להלן מספר יציאות שהוגדרו בתורה כיציאה שלא לצורך, ועל כל אחת ואחת למצוא את האיזון הנכון:

(1) דינה יצאה לראות בבנות הארץ (בראשית לה, א).

(2) לאה אמנו יצאה להקביל את פני בעלה (רש"י שם).

(3) יציאה למטרת ריוח מועט (כנ"ל סעיף ו).

יא. מצות 'כל כבודה' חשובה יותר ממצוות גמילות חסדים והכנסת אורחים, ולא תחזר אחר מצוות אלו אלא כשהדבר נחוץ.

ויכוח ארוך התנהל בין חכמי ישראל במשך כמה דורות בהבנת הפסוק (דברים כג, ה): 'לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה', על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים' – האם גם בנותיהם בכלל האיסור. המתירים טענו: דרכו של איש לקדם וצֵיֵן דרכה של אשה לקדם. והאוסרים טענו: היה להם לצאת אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים. ולהלכה נפסק כדברי המתירים לפי שנאמר 'כל כבודה בת מלך פנימה', ונאמר 'ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל'.

(ט) כמבואר בפסחים נ: גיטין יב. נדרים לו:

(י) כמו שנאמר (בראשית ל, טז): ויבוא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו. ובעבור זה נקראה בשם יצאנית, וכדברי רש"י (בראשית לד, א) 'ותצא דינה בת לאה'. ולא בת יעקב? אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה, שנאמר 'ותצא לאה לקראתו. ובדאי שיציאתה של לאה אמנו היתה בה סיבה מיוחדת כמבואר באור החיים שם, [ומחמת סיבה זו לא היתה יציאה זו נחשבת שלא לצורך אלא לפי דרגתה של לאה שנאמר עליה 'מנשים באהל תבורך']. מ"מ חז"ל כתבו דוגמא זו כפשוטה ללמדנו שיציאה כזו מוגדרת כיציאה שלא לצורך.

וכן הורה הגר"י גנס שליט"א שבודאי אינו ראוי לאשה לצאת להקביל את פני בעלה, וכן כשצריכה להיפגש עם בעלה לאחר התפילה או התונה וכדו' תעשה זאת במקום צדדי. וראה להלן פרק כד סעיף כא. ובתענית כג: מסופר על אשת אבא חלקיה שיצאה להקביל פני בעלה בבואו מן השדה לעיר, אמנם שם מדובר שבאה ללוותו בדרך הארוכה שבין פתח העיר לביתם וכרי שלא יתן עיניו באחרת כמבואר שם, אבל להמתין על יד פתח הבית אין כאן שום הצלה מן החטא בשעה מועטת כזו.

ואכן הכשירו את רות המואביה ונרעה לבוא בקהל ישראל (יבמות עו.).
אה"ח 1234567

יסודות חשובים למדנו מגמרא זו:

(1) יציאה לגמול חסד עם אנשים [נשים לקראת אנשים] אינה ראויה לכל הדעות.

(2) להלכה, גם יציאה של 'נשים לקראת נשים' טפלה למעלת 'כל כבודה'.

(3) הפסוק 'הנה באהל' לא נאמר על שרה אמנו בלבד*.

(4) גם יציאה המוגדרת אצל הגברים כיציאה לצורך או כמצוה גדולה, הרי אצל הנשים לפי רום מעלתן וכבודן, הרי היא מוגדרת כיציאה מיותרת², והממעטת בהן מקיימת מצות 'כל כבודה'.

אמנם כשיש צורך בדבר אין להימנע מהכנסת אורחים³ ומגמילות חסדים⁴.

(יא) אלא שלאמהות הקדושות היתה דרגה גבוהה ומיוחדת במצוה זו. וכ"כ התורה תמימה (בראשית יח, ט) עיי"ש. וכן מבואר בגמרא (מגילה יד.): הרבה נביאים עמדו להם לישראל, כפליים כירצאי מצרים, אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא הוצרכה לדורות לא נכתבה.

ובהרבה מקומות בתנ"ך נזכרה האשה בלשון בית ואהל, כגון: למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו- זו אשתו (שם יח, יט – סנהדרין נו:). איש לאשר באהלו תקחו – אהלו זו אשתו שהיא ראויה להיות נמצאת באהל (שמות טז, טז ורכינו בחיי). כה תאמר לבית יעקב – אלו הנשים (שמות יט, ג ורש"י). וכפר בערו ובעד ביתו – ביתו זו אשתו (ויקרא טו, ו – יומא ב.). ושמת בכל הטוב אשר נתן לך ה' ולביתך – זו אשתך (דברים כו, יא – גיטין מז:). והאמהות הקדושות היו בהן מעלות רבות גדולות ונשגבות. ומכולן לא נשתבחו אלא 'מנשים באהל תבורך', הרי שמעלת כל כבודה קודמת למדרגות גבוהות בעבודת התפילה וגמילות חסדים.

וכתב הגר"א (משלי טו, כד): האדם נקרא 'הולך' שצריך לילך תמיד מדרגה לדרגה, אבל לא יקפוץ למעלה מדרגה הראויה לו (שם ד, יב). כלומר שבמידת חסירות לא יקפוץ לדרגה הקשה להחזיק בה אלא יתחיל לאט לאט, ב' גם הנהגה קלה אם הוא עדיין אוהו בכמה מדרגות למטה ממנה אין לו לדלג. ולפי המבואר בפסוקים ובמדרשים הנ"ל הרי זו הדרגה הראשונה שהאשה צריכה לשאוף אליה, שהיא קודמת וכוללת לכל המעלות, ולהתחיל לקיימה בצורה קלה ומרווחת.

(יב) כלומר, הגדרת הצורך שבכל דבר אינה נקבעת לפי חשיבות הענין בלבד, אלא גם לפי גובה המחיר הנדרש בעבורו, הן בכבוד הן בממון הן בזמן.

(יג) ראה סעיף יט ופרק ו סעיפים יג יד.

(יד) כתב רבינו יונה (איגרת התשובה אות צה): וראוי להנשים הנכבדות והענועות שיבחרו להן אשה טובה ונאמנת לגבות פרוטות 'מחברותיהן' לאכילת העניים עיי"ש. מדבריו למדנו להימנע מדיבור עם גברים וכו' גם לצרכי צדקה וחסד וראה פרק ו הערה כד. ועל ההורים להשגיח על בנותיהן ולוודא שהכל נעשה בצניעות ובקדושה.

וכהנהגתה הנפלאה של רבקה אמנו¹⁶. אך יש להזהר מאוד מלהראות אדיבות יתירה, כדי שלא יצא שכרה בהפסדה.
אוצר החכמה =

יב. בכלל מצות 'כל כבודה' למעט מללכת בין הגברים¹⁷ [ובודאי לא להתערב ביניהם], וגם פרט זה קודם למצוות אחרות. ולהלן כמה מקורות ודוגמאות לכך:

(1) אשה פטורה מברכת הגומל, לפי שמצותה בעשרה¹⁸ (משנה ברורה ריט, ג).

(2) אשה חייבת בהדלקת נר חנוכה, אך אינה מהדרת להדליק נר לכל אחת ואחת, לפי שאין מכבודה לצאת לחוץ ולהדליק בין האנשים (חתם סופר שבת כא:).

(3) אשה חשובה¹⁹ אין מזמינים אותה לדין תורה, אלא משגרים את סופרי הדיינים וטוענת בפניהם (שולחן ערוך חו"מ קנה, א).

ג. ולכן ראוי לאשה ללכת דרך רחובות שקטים, ולא דרך רחובות הומים אדם.

וכן ראוי במידת האפשר להעדיף לערוך את הקניות בזמנים ובמקומות שקטים, על פני זמנים ומקומות הומים אדם²⁰.

(טו) בראשית כד, יח.

(טז) וכרברי המדרש (בראשית רבה ת, יב ומדרש תנחומא וישלח ה): האיש כובש את אשתו שלא תצא 'לשוק', הרי שאף שעיקר השבח הוא 'בירכתי ביתך' וכלשונות המוזכרים בסעיפים א-ג, מ"מ יציאה לשווקים מגונה יותר. וכן מדויק בלשון הרמב"ם (אישות יג, יא): 'גנאי' הוא לאשה שתהא יוצאה תמיד פעם בחוץ פעם ברחובות, 'שאינ יופי' לאשה אלא לישיב בוית ביתה, משינוי ההגדרה מבואר שהיציאה לשווקים ורחובות מגונה יותר. וראה להלן פרק ה סעיף י, ופרק ו הערה ג.

(יז) ולגבי יולדת ישנם חילוקי מנהגים, ועיין פסקי תשובות שם [ונראה שנחלקו אם ההקפדה היא על היציאה לרשות הרבים או על 'קול באשה']. ומכאן למדנו שאף בזמן המשנה ברורה שהנשים היו מצויות ברחוב (כמבואר במנחת שלמה ח"א, צ"א) עדיין שייכת מצות כל כבודה בכל פעם ופעם.

(יח) מכאן למדנו שלפי גודל חשיבות האשה, כך ראוי לה להתכבד יותר ולשבת בביתה (ים של שלמה יבמות פ"ח יט). וכן נהגו בכמה מקומות שהכלה אינה יוצאת מפתח ביתה עד שבת הראשונה, משום כבודה (שו"ת שבות יעקב ח"ב, קב). וברמב"ן (כתובות ה), בשם המדרש: התן דומה למלך שאינו יוצא מפתח פלטרין שלו, וכן נהגו בדורו, עיי"ש.

(יט) וכרברי הרא"ש (גדרים לה:): בשם הירושלמי 'שאינ דרכה של אשה לקנות הפצים בשוק' [וכן בשולחן ערוך יו"ד רכג, א]. [והגר"א צוה לאשתו ובנותיו (איגרת הגר"א): וכל אשר צריך לה תקת הכל על ידי שליח, ואף אם הוא פעמיים או שלוש ביוקר, הירד ה' תקצר, השם יתברך זן מקרני ראמים עד ביצי כינים, ונותן לכל אחד ואחד די

המתנה ושהיה במקום יציאת הגברים מבית הכנסת, מאולם שמחות, או בכניסה לחדר מדרגות, נוגדת את מצות 'כל כבודה בת מלך פנימה'.

יד. וכן לא תלך במקומות שוממים, שהאשה והבת צריכות שמירה² (מדרש רבה במדבר י"א, ה). ובכל הדורות הקפידו מאוד שבת ישראל לא תשהה מחוץ לביתה בשעות הלילה המאוחרות (מכתב מרן הגר"ש וואזנר שליט"א).
אוצר החכמה:

טו. ממצוה זו למדנו את ההשקפה הטהורה, שעיקר מקום כבודה של האשה הוא בביתה³, וכשיוצאת לרשות הרבים עליה להשתדל שהיציאה תעשה כמה שפחות רושם בין בלבוש בין בהנהגה.

ההנהגה ברחוב

טז. כאמור, ההנהגה ברחוב צריכה להיות בהשקט ובנחת ובהצנע לכת, אין לה להתגודד בקבוצות גדולות, או לרוץ ברחוב, אין לה להרעיש ברשות הרבים לא בקולה ולא בהנהגותיה.

וכן לימדונו חז"ל: דרך בנות ישראל, לא קולניות ולא מהלכות רגל רמה⁴ ולא פרוצות בשחוק (מדרש רבה במדבר ט, יב מדרש תנחומא נשא ב).

יז. לא תלכנה הנשים בין הגברים, ולא מלפניהם, אלא מאחוריהם⁵ (ברכות ס"א, סנהדרין ב, ותוספות שם, שולחן ערוך אה"ע כא, א). ובודאי לא להידחף ביניהם.

מחסורו. אולם דרנה זו גבוהה מאוד).

(כ) ראה סעיף ד מספר 2 וברש"י דברים כב, כג.

(כא) ראה להלן פרק לג סעיף ד.

(כב) כלומר, בצורה גבוהה ומפורסמת, כמבואר ברש"י שמות יד, ח (וע"ע רש"י דברים לב, כז ודו"ק).

(כג) ושני טעמים בדבר, א' משום חשש הרהור, ב' גנאי הוא לבנות ישראל שיסתכלו בהן אנשים (תוספות שם).

יח. האוטובוס וכל מקום ציבורי, דינם כרשות הרבים לכל דבר^{כז}.

יט. כשמגיעים אורחים או זרים, עליה לנהוג בהצנע לכת גם בין כותלי ביתה, ככתוב: אשתך כגפן פוריה 'בירכתי' ביתך^{כח}.

אברהם אבינו – עמוד החסד, היה מהדר בכל מאודו במצות הכנסת אורחים, וגם ביום השלישי למילתו טרח עבור האורחים בשארית כוחותיו, ואף עמד לפנייהם במשך כל שעת האכילה. ובשכר זה זכו בני ישראל לעמוד הענן^{כט}. לעומת זאת שרה אמנו גם היא טרחה באפיה ובבישול, אך היא נשארה במטבח, עד שהמלאכים שאלו את אברהם "איה שרה אשתך".

אוצר החכמה

כ. ההנהגה ברחוב צריכה להיות הנהגה מכובדת ולא מבוזה ומרושלת [לא להרגיש בבית]. והאוכל בשוק דומה לכלב ופסול לעדות (קידושין מ:). והאוכלת בשוק, תצא בלא כתובה^ל וראה בהערה^כ.

וכן המניקה את בנה בשוק, תצא בלא כתובה^{כא}.

כא. להתאסף בחורים ובחורות לפטפט ביחד בקלות ראש, הוא עוון פלילי^{כב}.

(כד) כן מבואר בירושלמי (כתובות פ"ו, ו) לגבי איסור פריעת הראש. והובא ברא"ש ובפוסקים.

(כה) וכן מפורש בדברי הרמב"ם והשולחן ערוך (לעיל סעיף ז): שאין יופי לאשה אלא לישוב 'בזוית' ביתה. וכן מבואר ברש"י (מנחות לג. ד"ה כגון) שהדרך הוא שכשמתחבבים זרים בבית, יש לאשה חדר מיוחד לעשות מלאכתה בהצנע. וכן היה מנהגה של הילני המלכה, שכשבאו אורחים לביתה, הלכה היא ושבעת בניה לאכול בחדר צדדי (סוכה ג).

(כו) כמבואר בגמרא (ב"מ פו:): בשכר 'הוא עומד עליהם' זכו ל'עננך עומד עליהם'.

(כז) גיטין פט. וראה לעיל פרק ג הערה ז.

(כח) ואינו נפסל לעדות אלא כשהולך ואוכל בשוק בפני כל העם, אמנם גנאי הוא לחלמיד חכם לאכול בשוק גם שלא בפני כל העם. ודוקא שתיה חשובה כיון שרף, אבל שתיית מים וכדו' שלא בפני כל העם מותר (שולחן ערוך חו"מ לד, יח וסמ"ע ובי"ח שם).

(כט) כנ"ל הערה כז. ובפשטות טעם האיסור הוא משום הנהגת בזיון והפקרות, ולא משום גילוי הגוף. וכן האוכלת בשוק תצא בלא כתובה אף שלא נתגלה מגופה. ולפי המבואר בהערה הקודמת י"ל דחומר האיסור הוא דוקא בשוק שהוא בפני כל העם, אך בודאי שמדרך הצניעות הוא שלא תניק את בנה בנוכחות בני אדם כלל. ועיין פרק כד הערה כט.

כב. אין לאשה לנהוג ברכב מכמה טעמים^{7*}. וכשיש צורך מיוחד, יש לעשות שאילת חכם.

אה"ח 1234567

כג. רכיבה על אופניים לאשה ובת, נוגדת את הצניעות^{לכ}, חוץ מהקטנות ביותר (מרוך הגר"ש וואזנר שליט"א).

אוצר החכמה:

(ל) פשוט. וכ"כ בקריינא דאיגרתא להקה"י ח"א, קלט.

(לא) שו"ת שבט הלוי ח"ד, א. ח"ו, יא.

(לב) ועיין רש"י ב"מ ט: ד"ה ואי איניש, וברש"י פסחים ג. ד"ה בזב. וע"ע שו"ת שבט הלוי ח"י כ"ו – י.

פרק ה הפרדה

איסור הסתכלות*

א. כתב הרמב"ם: אסור לאדם לשחוק או להקל ראש כנגד אחת מן העריות. ואפילו להריח בבשמים שעליה או להביט ביופיה אסור. והמתכוין לדבר זה, מכין אותו מכת מרדות. והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוין להנות, כמי שמתכל במקום התורף. ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שעה, אסור² (איסור"ב כא, ב).

וכן אסור לאדם להסתכל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה³. ואסור להסתכל בבגדי צבע של אשה שהוא מכירה⁴ אפילו אינם עליה, שלא יבוא לידי הרהור⁵ (שם הלכה כא).

(א) בענינים אלו כבר נתחברו כמה וכמה ספרים בהלכה ובאגדה, ובסעיפים אלו נכתבו ראשי פרקים הנוגעים הן לאנשים והן לנשים.

(ב) יש לדקדק בדברי הרמב"ם, בתחילה כתב דאיסורים אלו נוהגים רק בעריות [קרובות, אשת איש ונדה], ובנתכוין להנות כתב 'של אשה', ושוב כתב ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שעה, ובהלכה כא- כב חזר וכלל כל הנשים. ונראה דהרמב"ם לשיטתו (תשובה פ"ד, ד) דהאיסור 'ולא תתורו' נאמר לגבי עריות בלבד, ואילו הסתכלות המביאה לידי הרהור נאסרה בכל הנשים, משום 'ונשמרת מכל דבר רע' – שלא יתרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה (ע"ז כ:). ולכן לגבי להביט ביופיה ולראות שעה ולשמוע קולה באופן שאינו מכוין להנות נקט עריות, אבל כשמכוין להנות אסור בכל הנשים, ונקט אצבע קטנה וכל שכן שאר מקומות המגולים.

וכן בהלכה כא שכתב את הדברים האסורים משום הרהור, כמבואר בדבריו 'שלא יבוא לידי הרהור', באיסור זה כלל את כל הנשים.

ויסוד הדברים מפורש בפיהמ"ש (סנהדרין פ"ז מ"ד) דהאיסור להסתכל בפני הפנויה אינו איסור עצמי אלא מדברי קבלה, ומשום גזירה שלא יבוא להסתכל בה לכשתנשא. וכתב הבית שמואל (אה"ע כא, ב) דאם מביא לידי הרהור אסור מדאורייתא, הרי דבאשת איש ובעריות אסור גם בלא הרהור. וכן מבואר במשנה ברורה (עה, טז).

(ג) דרכן היה לכבס בגדיהן בנהר כשהן יחפות, ואלו שהיתה להן אפשרות היו מכבסות בחצר (ב"ב נו:).

(ד) כלומר, אם מכיר את בעלת הבגד, אסור להסתכל גם כשהבגדים תלויים על הכותל, לפי שנזכר ביופי האשה (ע"ז כ: ורש"י).

(ה) עיין ברכת אברהם (כתובות מו). שביאר דבאיסור הרהור יש שני ענינים, א' הרחקה מן העריות, ומקור האיסור מ'ולא תתורו' – זה הרהור עבירה (ברכות יב:). ב' כמבואר בע"ז כ: ונשמרת מכל דבר רע – שלא יתרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה. ולכן דין זה מובא בשו"ע בשני מקומות, הן בסימן כא בדיני התרחקות מן העריות, והן

ב. המרצה מעות מידו לידה כדי להסתכל בה, אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבנו, לא ינקה מדינה של גיהנום, שנאמר (משלי יא, כא): יד ליד לא ינקה רע (ברכות סא.).

נאמר בזוהר הקדוש¹: יש ממונה אחד ועמו אלפים ורכבות ממונים שהם מפתים בני אדם להסתכל במראות אסורות, ולאחר מיתתו הם באים לקברו ושוברים את עיניו, ואחר כך נכנסת נשמתו למקום הנקרא 'בור', וכמה נחשים ועקרבים יש שם, וכולם עוקצים את הנשמה ואוחזים בה ודנים אותה ביסורים.

ראיות העין ומחשבות אסורות, מאבדות את האדם מן העולם (תרגום ירושלמי בראשית

מט, כב).

אוצר החכמה

ג. עיקר הצלחת האדם בתורה וביראה, תלויה בשמירת עיניו, וכן להיפך. ההידרדרות בכל התחומים ר"ל, הוא על ידי ראיות אסורות (מגן הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל בספרו רכי החיים ח"א עמוד שצט, ועיי"ש עוד).

"ההפסדים של ראית העיניים הם הפסדים גדולים עד מאוד, ואין לתאר עד כמה נפגמים הנשמה והלב, זה ממש מכניס סתימה במוח שלא יוכל לקבל דברי קדושה, ושלא יהא ראוי להבין את לימודו, ושלא יקלוט דברי תורה במוחו" (שב).

ד. שלושה גדרים נאמרו באיסור זה²:

בסימן כג בדיני הוצאת ז"ל. וע"ע שבת סד: דמשמע דעצם ההרהור נחשב לזנות. וכן מבואר בויקרא רבה פרשה כג, יב.

(1) הובא בספר ראשית חכמה שער הקדושה פרק ח אות ל"ו.

(2) בדברי הרמב"ם הנ"ל יש שלשה לשונות, ראיה הבטה והסתכלות. ומבואר ברש"י (במדבר כא, ט) דמשמעות לשון ראיה היינו ראיה בעלמא, ומשמעות לשון הבטה היינו בכוונה. והסתכלות הוא תרגום של הבטה כמו שתרגם אונקלוס שם 'ואיסתכל' [תיבת הסתכלות אינה בלח"ק]. ולפי"ז מבוארים דברי הרמב"ם, ולגבי שעה נקט ראיה וכ"ש שאר מקומות המכוסים, ולכן כתב 'אפילו', ולגבי יפיה ובגדי צבעונין נקט הלשון הבטה והסתכלות, ולגבי אצבע קטנה הוסיף 'ונתכוין להנות'. (ויש להעיר דבהלכה כד משמע דהסתכלות היא גם בלא התכוונות ממש, עיי"ש).

וכן כתב המשנה ברורה (עה, ז): ולענין הסתכלות, המסתכל באצבע קטנה של אשה, כיון שמסתכל בה להנות עובר בלאו דיולא תחורו אחרי לבבכם... ובמקומות המכוסין אף ראיה בעלמא אסור, ושם בסק"צ כתב לגבי שערות